

L'ofici d'historiar

Xavier Filella i Pla

Una comunitat humana, explica l'historiador Josep Fontana a *La formació d'una identitat*, es basteix sobre el conjunt de tots els fets i els esdeveniments de què s'ha conservat memòria. Els catalans, prossegueix l'autor d'aquest assaig, som un poble amb un fort sentit d'identitat, de pertinença a un col·lectiu que comparteix majoritàriament, a més d'una llengua i una cultura, unes formes d'entendre la societat i el món. La identitat, per Fontana, de fet, no és una realitat que es desprèn de la terra o que és el producte de la sang, sinó el resultat d'una llarga existència compartida. Res millor per explicar-la que les prop de cinc-cents pàgines que revisen magistralment el nostre

passat com a poble, sempre contrastades amb els esdeveniments que han marcat el transcurs de la història d'Europa.

El llibre, escrit amb lucidesa i ofici, examina el llarg període de més de mil anys d'història que abasten des dels anys de formació de Catalunya fins ahir mateix. El punt de partida d'aquesta història de Catalunya el trobem en la manifestació de l'11 de setembre del 2012, quan Fontana decidí escriure'l amb l'objectiu de fer veure que els greuges i les reivindicacions dels catalans de començaments del segle XXI no són una qüestió dels darrers anys, sinó que tenen al darrere una llarga història de cinc-cents anys.

Josep Fontana, deixeble de Ferran Soldevila, de Jaume Vicens Vives i de Pierre Vilar, és actualment professor emèrit de la Universitat Pompeu Fabra. Té al seu darrere una llarga i sòlida trajectòria que l'ha dut a dirigir durant deu anys l'Institut Universitari d'Història Jaume Vicens i Vives i a escriure diversos assaigs, entre els quals *La història després de la fi de la història* i *La construcció de la identitat*. Aquesta àmplia trajectòria és ben visible a *La formació d'una identitat*, una excepcional lliçó d'història, en la qual conflueixen consciència social i identitat col·lectiva.

Precocitat i continuïtat són els dos trets amb què Fontana caracteritza la identitat dels catalans. La nostra identitat, explica, ve de lluny, de manera que, en algun sentit, la nació catalana data d'abans del segle XII. Llavors, no hi havia estat, però sí que hi havia els fonaments d'una nació, amb unes particularitats pròpies i diferenciades que, malgrat haver estat en constant evolució al llarg de la nostra història, arrelen profundament en aquell període de formació. Encara, Fontana reprèn el judici de Vilar quan assenyalava que «entre 1250 i 1350, el Principat català és el país d'Europa a propòsit del qual seria menys inexacte, menys perillós de pronunciar uns termes aparentment anacrònics: imperialisme polític-econòmic o Estat-nació». Aquesta precocitat enllaça amb la continuïtat, de manera que, subratlla Fontana, el sentiment de catalanitat ha perdurat al llarg del temps i ha arribat amb vigència plena al nostre present, després de resistir, segons escriu, «cinc-cents anys d'esforços

d'assimilació, amb tres guerres perdudes —el 1652, el 1714 i el 1939—, sotmès a unes llargues campanyes de repressió social i cultural, que encara duren avui».

Encara, la identitat catalana, tal com ve descrita en aquest assaig, es fonamenta en altres trets addicionals que han acabat perfilant la nostra especificitat: la centralitat de Barcelona, una capital política i econòmica, integrada al país, i, des dels inicis, al front d'una xarxa equilibrada de centres urbans i comercials; una autoritat monàrquica primer mai del tot prou plena i després, amb els Àustria, simplement absent; el pactisme entre els diversos poders, sempre massa febles per a imposar-se plenament als altres; un sistema parlamentari precoç i avançat; unes capes dirigents que sovint han prioritzat els seus interessos de classe en front dels del país; una demografia sovint insuficient; una dinàmica històrica emmarcada geogràficament i políticament entre Espanya i França; i un país sovint ocupat i prou vegades assetjat i bombardejat, però sempre resistent.

Fontana ens descriu també la societat catalana com una societat enormement inquieta i participativa, sovint animada per la tossuderia de les classes populars. No en va, des de ben aviat, es dotà d'un sistema parlamentari avançat. L'obra descriu la singularitat del sistema municipal barceloní i la progressiva apertura de la Generalitat cap a la societat. Més endavant, el mirall holandès serveix a Fontana per donar compte d'una societat pròspera i florent, que arribava al 1700 amb un creixement econòmic ben encarrilat. Més en-

Josep Fontana

La formació d'una identitat
Una història de Catalunya

Vic: Eumo Editorial, 2014

davant, quan les institucions foren abolides, la societat catalana trobà en diverses formes d'agrupació — des dels gremis i els col·legis fins a les corals i els ateneus— la via per a canalitzar la seva ànsia de participació. El seu protagonisme ha estat constant en la història del país dels darrers dos segles i, fet i fet, tant el catalanisme com el moviment obrer han arrelat en la sòlida cultura associativa de la societat catalana.

Finalment, l'autor dedica el darrer capítol d'aquest assaig a analitzar les insuficiències inherents al pacte de la Transició, subratllant la traïció de l'esquerra, els límits de l'autogovern de Catalunya i la pervivència del cos

de funcionaris franquista, incloent el seu sistema judicial. L'últim apunt revisa l'actual moment polític català quan es manifesta «un corrent poderós i profund de consciència col·lectiva que és el que ens ha permès preservar la nostra identitat contra tots els intents de negar-la».

La formació d'una identitat és, en definitiva, no tan sols una anàlisi encertada i minuciosa de més de mil anys d'història del nostre país, sinó també una obra decididament compromesa i combativa. Per la seva vàlua, l'obra se situa al mateix nivell que llibres excepcionals com *Notícia de Catalunya* o *Catalunya dins l'Espanya moderna*.